

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

meddelad i Stockholm den 10 december 2021

Mål nr

T 6358-20

PARTER

Klagande

Basel Al Awad
Gärdesgatan 4 A
672 30 Årjäng

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat Thor Olsson
Advokaterna Hurtig & Partners Karlstad HB
Storgatan 35 A
671 31 Arvika

Motpart

BARIT Ulas Obuz, 20000314-5356
Bögatan 18 C
672 41 Töcksfors

Ombud och biträde enligt rättshjälpslagen: Advokat Lena Kvillerud
Ahlford Advokatbyrå i Karlstad HB
Box 644
651 14 Karlstad

SAKEN

Skadestånd

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Hovrätten för Västra Sveriges dom 2020-11-04 i mål B 4981-20

Hovrättens dom

se Bilaga

DOMSLUT

Högsta domstolen fastställer hovrättens domslut beträffande skadestånd.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt Thor Olsson till 14 020 kr. Av beloppet avser 11 216 kr arbete och 2 804 kr mervärdesskatt.

Högsta domstolen fastställer ersättning enligt rättshjälpslagen åt Lena Kvillerud till, rätt räknat, 19 237 kr. Av beloppet avser 15 390 kr arbete och 3 847 kr mervärdesskatt.

Vardera parten ska stå sin rättegångskostnad i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Basel Al Awad har yrkat att Högsta domstolen ska bestämma kränkingsersättningen till 125 000 kr.

Barit Obuz har motsatt sig ändring av hovrättens dom.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

DOMSKÄL

Bakgrund

1. Barit Obuz har av hovrätten dömts för grov misshandel bestående i ett knivhugg som träffade Basel Al Awad både på armen och i bröstet. Enligt hovrätten tillfogades denne en svår kroppsskada till följd av en gärning som var livsfarlig.
2. Eftersom Basel Al Awad hade inlett ett slagsmål med flera kraftiga slag mot Barit Obuz ansåg hovrätten att Barit Obuz hade befunnit sig i en nödvärnssituation när han knivhögg Basel Al Awad. Denna gärning bedömdes emellertid ha varit uppenbart oförsvarlig. Barit Obuz ansågs inte heller kunna gå fri från ansvar på den grunden att han svårligen kunnat besinna sig.
3. Hovrätten gjorde bedömningen att Basel Al Awad genom att inleda slagsmålet i viss mån hade gett upp kravet på respekt för sin personliga integritet och bestämde därför kränkingsersättningen till 25 000 kr.
4. Basel Al Awad har överklagat frågan om kränkingsersättningens storlek till Högsta domstolen. I övriga delar står därför hovrättens dom fast.

Frågan i Högsta domstolen

5. Frågan i målet rör vilken betydelse det har vid bestämmande av kränkingsersättningens storlek att den skadelidande har utfört det angrepp mot skadevällaren som lett till den ersättningsgrundande kränkningen.

Kränkningersättning

Inledning

6. Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära ska ersätta den skada som kränkningen innebär (2 kap. 3 § skadeståndslagen). De brott som grundar rätt till ersättning utmärks av att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet. Kränkningersättningens storlek bestäms enligt 5 kap. 6 § efter vad som är skäligt med hänsyn till handlingens art och varaktighet. Utgångspunkten ska vara en skönsmässig bedömning, baserad på förhärskande etiska och sociala värderingar.

7. Kränkningersättning avser att kompensera känslor som den kränkande handlingen har framkallat, såsom rädsla, förnedring, skam eller liknande och som inte tar sig sådana medicinska uttryck att det föreligger en personskada (se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 p. 5).

Gärningen ska innebära en allvarlig kränkning

8. En rätt till kränkningersättning förutsätter att brottet har inneburit en allvarlig kränkning. Vad som är att anse som en sådan kränkning får bedömas från fall till fall med beaktande av samtliga relevanta omständigheter. Viss ledning kan hämtas i den uppräkningslista som görs i 5 kap. 6 § skadeståndslagen av de faktorer som inverkar på skadeståndets bestämmande (se prop. 2000/01:68 s. 65 och NJA 2011 s. 3 p. 4).

9. För att det ska vara fråga om en ersättningsgrundande kränkning krävs att angreppet riktar sig mot någon som värnar om sin personliga integritet. Vid bedömningen av om en kränkning är allvarlig har det betydelse hur den skadelidande har uppträtt. Av lagförarbetena framgår att den skadelidandes egna förhållningssätt eller agerande främst bör ges betydelse för bedömningen

av kränkningens allvar vid mindre grova våldsbrott, ofredanden och ärekränkingsbrott. Det bör emellertid inte alls ges betydelse vid sexualbrott. (Se prop. 2000/01:68 s. 65 f.)

10. Vid bedömning av om den skadelidandes eget agerande är av betydelse ska hänsyn tas till om den skadelidande har provocerat fram den skadegörande handlingen eller annars varit medvållande, exempelvis genom att inleda ett handgemäng och därigenom själv riskera att mötas med våld. Det kan också finnas skäl att ta hänsyn till om det är fråga om ett medvetet risktagande från den skadelidandes sida, dvs. om den skadelidande har insett risken för skada och likväl valt att utsätta sig för denna risk (jfr SOU 1992:84 s. 234). Ett sådant risktagande kan exempelvis bestå i att söka sig till en kriminell miljö där det finns risk för att drabbas av ett sådant brott som kan ge rätt till kränkningsersättning.

11. Hänsyn ska vid bedömningen av kränkningens allvar tas till hur klandervärt den skadelidandes beteende är i förhållande till den kränkning han eller hon utsätts för. Bedömningen av hur den skadelidande själv har uppträtt och i vilken proportion den åtalade gärningen står till den skadelidandes agerande kan mynna ut i att den skadelidande genom sitt handlande anses ha medverkat i så hög grad till den skadeutlösande gärningen att den drabbade inte kan anses ha blivit allvarligt kränkt av den. En person som inleder ett slagsmål får exempelvis vara beredd på att mötas av visst våld och kränkningen kan då inte anses vara allvarlig. Om den skadelidande emellertid i en sådan situation möts av ett betydligt allvarligare våld än det som han eller hon haft anledning att räkna med, kan det medföra att det ändå blir fråga om en allvarlig kränkning. (Jfr prop. 2000/01:68 s. 52 och 65.)

Ersättnings storlek

12. Vid bestämmande av storleken på kränkningsersättning ska särskilt beaktas om handlingen har haft förnedrande eller skändliga inslag, varit ägnad

att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa, riktat sig mot någon med särskilda svårigheter att värja sin personliga integritet, inneburit missbruk av ett beroende- eller förtroendeförhållande eller varit ägnad att väcka allmän uppmärksamhet (se 5 kap. 6 § första stycket skadeståndslagen).

13. Ersättnings storlek kan också påverkas av hur den skadelidande själv har handlat. Dennes agerande kan anses ha varit sådant att kränkningen av den personliga integriteten bedöms ha varit mindre allvarlig än normalt men att den ändå når upp till vad som är att anse som en allvarlig kränkning. I sådana fall kan den skadelidande anses berättigad till en lägre ersättning än annars. Det är i dessa fall inte fråga om att jämka ersättningen utan en bedömning av kränkningen med beaktande av omständigheter hänförliga till den skadelidande. Som framgår av 6 kap. 1 § skadeståndslagen är lagens allmänna jämningsregel inte tillämplig i fråga om kränkningers ersättning.

14. I praktiken bestämmer domstolarna ofta ersättningsnivåerna med ledning av de schabloner för brottsskadeersättning som tillämpas av Brottsoffermyndigheten efter beslut av Nämnden för brottsskadeersättning (se bl.a. ”De hänskjutna ersättningsfrågorna” NJA 2017 s. 938 p. 7).

15. Av 12 § brottsskadelagen (2014:322) framgår att brottsskadeersättning får jämkas om det är skäligt med hänsyn till att den skadelidande genom sitt uppträdande i samband med brottet eller på annat liknande sätt uppsåtligen eller av oaktsamhet har ökat skaderisken. Eftersom staten har tagit på sig ett ansvar för att skydda medborgarna från brott och träder in och garanterar att brottsoffer får viss ersättning, har det ansetts rimligt att ett brottsoffer som själv har deltagit i brottslig verksamhet eller annan verksamhet som är klandervärd eller medvetet har uppträtt provocerande får tåla en reduktion av den ersättning som annars skulle utgå (jfr prop. 1977/78:126 s. 24 f. och prop. 1998/99:41 s. 13 f.).

16. En motsvarande jämningsregel finns inte i skadeståndslagen. Den praxis som nämnden har utvecklat för jämkning av ersättningen till följd av den skadelidandes eget agerande kan därför inte omedelbart läggas till grund för bestämmande av kränkningersättning enligt skadeståndslagen.

Provokation, medvållande och medvetet risktagande kan sålunda resultera i mindre nedsättning av sådan kränkningersättning än den jämkning av brottsskadeersättning som skulle ske för motsvarande ageranden.

Bedömningen i detta fall

17. Omständigheter av särskilt intresse vid bedömningen av kränkningersättningens storlek vid misshandel är brottets tidsmässiga förlopp, våldets karaktär, de eventuella tillhyggen som har använts, om det har förekommit förnedrande inslag samt om brottet har varit ägnat att framkalla allvarlig rädsla för liv eller hälsa. Schablonersättningen för grov misshandel med livshotande skada är för närvarande 75 000 kr (se Brottsoffermyndighetens referatsamling 2020, s. 31).

18. Basel Al Awad inledde våldsutövningen genom att tilldela Barit Obuz flera knytnävsslag i ansiktet. Han var då medveten om att Barit Obuz nyligen hade utsatts för en misshandel. Genom att på detta sätt inleda ett brottsligt angrepp mot Barit Obuz har Basel Al Awad haft anledning att räkna med att mötas av visst våld. Han får därmed i viss mån anses ha eftergett kravet på respekt för sin personliga integritet. Den grova misshandel som Barit Obuz utsatte Basel Al Awad för – ett knivhugg som träffade på armen och i bröstet och som var livshotande – stod emellertid inte i rimlig proportion till det inledande våldet från Basel Al Awads sida. Han får därmed anses ha utsatts för en sådan allvarlig kränkning som är en förutsättning för rätt till kränkningersättning.

19. Basel Al Awads agerande bör dock inverka på ersättningens storlek. Det saknas skäl att i detta avseende göra någon annan bedömning än den

hovrätten har gjort. Basel Al Awad ska därför tillerkännas kränkingsersättning om 25 000 kr. Hovrättens domslut ska alltså fastställas.

20. Vardera parten bör stå sin rättegångskostnad i Högsta domstolen (jfr 6 kap. 6 § skadeståndslagen).

I avgörandet har deltagit justitieråden Ann-Christine Lindeblad, Johnny Herre (referent), Agneta Bäcklund, Dag Mattsson och Eric M. Runesson. Föredragande har varit justitiesekreteraren Charlotta Hallgren.